

A'

VALLÁSI EGYESÜLÉS'
I D E Á J A.

Találtatik:

Pesten Eggenberger József Könyváros
Weszprémben Vásonyi István Könyvkötő
Uraknál.

Borítékba kötve az ára 36 kr.

A'
VALLÁSI EGYESÜLÉS'
I D E Á J A,
'S EZEN IDEA' REALIZÁLTATÁSÁNAK
E S Z K Ö Z E I,

melly Munkában

az Ev. K. Tolerantiáról 's az egy idvezítő Ek-
klésiáról irott Predikátziók is, az ezekre tett Re-
censiókkal együtt, a' mennyiben ezen Munkát
illetik, rövideden 's részrehajlás nélkül meg-
vizsgálatnak.

Kélfizette,

's a' maga költségén kiadta
eggy a' Vallási Egyesülést, mind vallási mind
polgári tekintetben, szívessen óhajtó
Református Predikátor.

WESZPRÉMBEN,
Számmer Klára' betűivel, 1823.

Ez előtt egynehány hetekkel, megolvastván az Ev. K. Tolerántziáról a) 's az edgy idvezítő Ekklesiáról b) irt Munkákra tett három rendbéli Recenziókat c); bátor nem voltam is vélek,

a) Az Evangeliomi Keresztyén Tolerantzia, két Predikáziókban előladva, mellyek közül az elsőben az mutattatik meg, hogy a' Keresztyéneknek a' Vallás' dolgában egy értelemre való jutások lehetetlen. A' másodikban, hogy a' Vallások közt lévő külömbiségek ellent nem állván, a' Hazafjak nyugodalmasan, tsendesen, és boldogul élhetnek egygyütt. Pesten 1822.

b) Lehet-e? Van-e? egyedül Idvezítő Ekklesia. — Ha lehet, 's van, hol van? mellyik az?

c) A' Keresztyéneknek Vallásbéli Egyesülésekről írte Levelek, az Evangeliomi Keresztyén Tolerántiának Védelmezőjéhez. Pestenn 1822. — Guzmits Isidor.

Lehet-e' van e' egyedül idvezítő Ekklesia? Ha lehet, és van, hol van? mellyik az? A' Keresztyének, a' Vallás' dolgában, juthatnak-e' egy értelemre? Vannak-e' a' nemkatholika Ekklesiabélieknek okaik a' K. Katholika Anyaszentegyházba való vizszatérésre? A' Térítés nem háborgatása és felforgatása-e' a' köz tsendességnek és boldogságnak? nem Farizeusi képmutatás e'? E' kérdésre adott feleletre egy R. K. Katholikusnak felelete.

Vissgálása azon Predikázióknak, mellynek czímje ez: Lehet-e', Van-e' egyedül Idvezítő Ekklesia. —

A** I**

Ezt a' törvényt tisztelem: gondolkozásodban, itélettételedben szabad vagy; de azon légy, hogy mind egyik mind másik bizonyos világos eldönthetetlen principiumokból eredjen, és azokhoz térjen visszsa.

Guzmits Isidor Vall. Eggy. old. 35.

Szerelmesim! ha a' mi szívünk minket nem vádol; bizodal munk vagy az Istennél. 1. Ján. 3: 21.

kivált az edgy idvezítő Ekklesiára irottakkal minden tekintetben megelégedve: mindazáltal olyan gondolatokta adtak alkalmatosságot, melyek nékem igen tetszenek 's azzal a reménységgel biztattak meg, hogy nem fogok a Közjóra 's a Szentek' egyességére nézve haszontalan dolgot tselekedni, ha ezen gondolatimat Világ' eleibe botsátom. — Engedtem szívem' ezen érzésének, 's bár mint Ref. Predikátornak magam' megerőtetésével csik is ezen gondolatim' kinyomtatása; kötelességemmé tettem, hogy az erre tejendő költséget ne sajnáljam, hogy ezt a' kis áldozatot a' Közjóért megtegyem. — De jó előre két dolgokra kívánom Olvasóimat figyelmetesekké tenni, mellyek között az edgyik Jelentést, a' másik Kérést foglal magában.

A' Jelentésem az, hogy a' mint a' Munka' titulusa mutatja, *én a' Vallási Eggyesülésnek Ideáját, és ezen Idea' Realizáltatásának eszközeit igyekeztem előladni.* Úgy vagyok ugyanis meggyőztetve 's úgy is van, hogy valamint minden dolognak először is az Ideájával kell megesmerkedni, hogy ahoz mint szükségesképpen való Remek gondolathoz intézhessük minden intézeteinket 's tselekedeteinket: úgy a' Vallási Eggyesülésre nézve is, legelőbb is az Okosságnak kell Ideátadni, a' mi szerént lehet egyedül a' Vallási Eggyesülést remekül gondolni, és a' mellyhez kell szabni minden Vallási Eggyesülést tárgyazó Intézeteket. Én is tehát nem magát az Uniót akartam kitesztálni, nem azt akartam meghatározni, hogy a' különböző Vallásbéli Felekezeteknek, az edgy mással való eggyesülések végett, mit kelljen edgy mástól által venni vagy nem venni, hanem azt, hogy akármi legyen az, a' mit bevenni vagy elhagyni szándékozunk, akármi le-

gyen a' Vallási Eggyesülés' Materiája; mi lesz az a' forma, még pedig az Okosságtól adatott 's ellene mondhatatlanul megállapított közönséges Forma, a' mit a' Vallási Eggyesülés' minden materiájára alkalmaztathatunk, és a' mi szerent az elől jövő esetekben megítélhetjük, hogy mit vegyünk be 's mit hagyjunk el. Ezen Ideában kell mindeneknek előtte megegyeznünk 's ezt kell principiumunká fő regulánká tennünk, hogy a' Vallási Eggyesülést munkáha vehessük. Ellenben valameddig edgy Ideánk 's Principiumunk nem lesz, mind addig az Uniót még csak próbálni is nem egyébb, mint sok dologgal semmit se tsztálni, sőt a' mi nagyobb a' háborúság' 's üldözés magvát hintegetni. A' minthogy minden a' Hazánkban eddig tett próbák, minémük a' Theodul' Estvéjinek, Hille Munkájának 's Haller' Leveleinek fordításai mint a' Római Anyaszentegyháznak tsupa Apologiai tsak oda mennek ki; bár nem az is a' tzeljok, hogy a' mar szerentsénkre megszünt polemizálást újra felélesztik a' Nemzet 's Emberiség' nagy kárára 's nem hogy orvosolnák a' szakadást, hanem inkább megerősítik azt. — Minthogy pedig a' Vallási Eggyesülés' Ideája tsak annak belső lehetőségét illeti, 's lételesítésének külső Physikai akadályok ellentáhatnak: arról kell végezetre tudakozódnunk, mint leheltő ez a' Vallási Eggyesülés külsőképpen is, vagy mint lehet az Ideális Uniót physice is vagy valósággal realizálni. Én miud a' kettőről értekezem, a' melly értekezésem bár csekélységnek tessékis Olvasóim előtt; azt tudom, szent tzel lelkesített gondolatim' kiadásában, meggyőztetésből irtam, 's jó az igyekezetem, és óhajtani lehet, hogy valyha kiki ezen fontos tárgyat illető gondolatit, ha tsak két sor-

bol állanának azok, a' vagy csak a' Tudományos Gyűjteményben is adná ki; mert a' sokféle jó 's rozsfz gondolatok szűlnék Jót. Hofzszassan 's bőven írni nem volt tzéлом, tudván hogy a' Vallási Eggyesülés' Planuma nem eggyűgyü embert illet; okos ember pedig kévésből is ért, — nints is edgy Ref. Predikátor-nak abban módja, hogy a' maga költségén nagy könyvet adjon ki, a' Könyvnyomtató sem örömet vállalja fel, félvén a' nagy veszteségtől. Egyébb aránt ha Munkám kedvességet talál az Olvasók előtt: kézfz lezsek bővebben is kidolgozni.

A' mi a' kérésemet illeti: *azt kérem ki előre Olvasóimtól; hogy úgy ítélje meg kiki ezen munkámat, mint Vallási Eggyesülésről irtt munkát.* A' ki a' Vallási Eggyesülést szívesen akarja; annak a' Confessiókon ne járjon az esze, annyival inkább ne ragaszkodjon a' maga Felekezete' Systemájához, mint a' melly által éppen azon Vallási Eggyesülést akadályoztatná, mellyet előlmozdítani akar. Nem a' Confessiók hanem az Igasság' lelkétől kell ezen tekintetben vezéreltetnünk. Azért se az én Hitem Sorsosi meg ne botránkozzanak abban, ha némelly állításaim nem éppen eggyeznek meg a' Confessiókkal (jóllehet ez csak az előtte élt Eretnekeket kárhoytatja, az utánna előkre nézve pedig az ellenkező meggyőzöttetést nem tiltja) sem a' más Vallásbéliek megsértésül ne vegyék, ha vélek ez vagy amaz dologban ellenkezek; hanem inkább legyünk ezen tekintetben mindnyájan igazi értelemben, 's nem Confessió Szerént Protestánsok, a' kik minden lelki esméreten való uralkodás ellen protestálunk, 's csak azt akarjuk szóllani, a' minek igasságáról meg vagyunk győzöttetve, 's másoktól is azt várjuk, hogy hypokritáskodásokkal meg ne tsal-

janak, hanem úgy szólljanak, a' mint éreznek. Egyébb aránt is ez az én munkám csak Projectum, a' személyes megsértést elkerültem; azért nints senkinek oka benne megbotránkozni. Abban se botránkozzanak meg Olvasóim, hogy a' 3 főbb Keresztyén Felekezeteknek Pápista, Lutheranus, Calvinista Sectai 's úgy szolván tsűf neveiket tartottam meg; mert valósággal a' Confessióknál fogva még eddig azok vagyunk. Az igazi értelemben vett Protestánsok, ezek a' választottak, szerte széllyel vagynak a' külömbféle Felekezetek között p. o. Hug, Jabn, Hermann 's a' t. a' Pápisták; Eichorn, Staudlin, Ammon 's a' t. a' Lutheránusok; Münsher, Stolz, Alpen 's a' t. a' Kálvinisták között. És éppen ez lenne az igazi tzélja az Uniónak, hogy mindnyájan Protestáns és mint ilyenek Katholikus Keresztyénkké legyünk, a' mivel még edgyik Ecclesia is az ő Confessiójánál fogva nem ditsekedhetik, mert edgyül edgyig Particularisok, 's a' midön megállapítatik ez a' Protestáns Valás; a' midön kiki ugyan azon Ecclesiában lévén, követheti a' maga meggyőzöttetését; akkor leszfz az Anyaszentegyház Cath. Anyaszentegyházzá 's ennek Tagjai Reformátusokká 's Reformandusokká; akkor leszfz edgy akol és edgy Páfstor, mint a' midön az Ecclesiának minden Tagjai ugyan azon Lélek, a' meggyőzöttetés Sz. Lelke által vezéreltetnek, 's tökéletesítettnek, bár külömböző értelemmel legyének is.

Neveimet nem tettem ki; nem azért, mintha titkolózni akárnék, annyival inkább, mintha alattomban akarnék másokat sérteni, a' mint szoktak a' neveket ki nem tévőkről itélni, sem nem azért, mintha magamat félténém a' Recensens' rágalalmazásától; mert bár hibáznékis ér-

telmem, szent az akaratom; hanem azért, hogy tudom az embereknek a' belső erőtelenéseket, melly igen vezéreltetnek a' tekintettől, 's féltől, ne hogy az én Ifjúságom 's Személyemnek polgári tekintetben való tsekélysege miatt, az igazság' ügye kotzkáztatnék azok előtt, a' kik a' részre hajlástól 's a' Tekintet' előítéletétől elvagnak foglaltatva. Non quis, sed quid scripsit, quaerendum. Azt mindazáltal, hogy Ref. Predikátor által íródott, kitenni szükségesnek ítéltem, mivel a' Vallási Egyesülés Ideája realizálathatására nézve szükségesnek tartom tudni azt is, ha valyon a' különböző Felekezetek' Lelki Tanítói, mert ezektől függ leginkább az Unió, meg értek e' arra, hogy az egyesülést elfogadni készek legyenek, ezt pedig azoknak gondolkodásokból tudhattuk meg, a' kik a' Vallási egyesülésről írnak. Így már az én gondolatimból meglehet tudni azt, hogy az edgy értelemre való jutást ugyan a' hit' dolgában lehetetlennek tartom, de a' minden Keresztyén Felekezeteknek edgy Anyaszeregyházban való egyesülését, még az értelem' különbsége mellett is nem tsak így nézem mint lehetőt, hanem mint szükségest kívánom is, és arra igyekezem. De menjünk már közelebb a' dologhoz.

Mi a' Vallási Egyesülés' Ideája?

Minekelőtte ezen kérdésre megfelelnénk, szükség meghatározunk, hogy minémű Vallási Egyesülést kell itt értenünk? azt e' hogy minden emberek edgy értelemben legyenek a' Hit' dolgára nézve, vagy azt, hogy az értelembeli különbség ellent nem álván edgy Ekklesiában legyünk? Az első értelemben lehetetlen a' Vallási Egyesülés, 's ugyan azért arra

nem is kell törekednünk. A' második értelemben pedig lehető is kívánatos is, 's ugyan azért a' Vallási Egyesülésre törekedni kötelességünk. Melly állításomról, hogy meggyőzzem Olvasóimat, nem szükség egyebet tselekednem, mint azt, hogy az Ev. K. Tolerántiáról irtt két Predikátziokat, 's ezeknek recenseálása végett a' Keresztyéneknek Vallásbéli Egyesülésekről irtt Leveleket öfvehasznoltsam 's megvizsgáljam, a' melly Munkáknak Tudós Irói között az én ítéletem szerént éppen a' volt a' botránkozás' köve hogy az edgy értelemre való jutást a' Hit' dolgában, 's az edgy Ekklesiában való egyesülést úgy vették mint ugyan azon Megfogásokat (Conceptus Identici) holott a' kettő felette különbözik egymástól, 's edgyik a' másik nélkül megálhat. Tisztelettel kell viseltetnünk ezen Munkák 's ezeknek Irói etánt, mint a' kiknek bár különböző utonn is, t. i. az Edgyiknek a' Tolerantia' a' Másiknak a' Vallási Egyesülés' utján a' volt a' tzeljok, hogy a' közönséges felebaráti szeretet, 's különösen a' Hazafiaknak tsendességek 's boldogságok előlmozdittassék. E' felől lévén én meggyőztetve, reménylenem kell azt is, hogy a' midőn én is éppen ezen szent tzelnak kívánásából 's előlmozdításából fogtam pennát; edgyiket sem fogom megsérteni, ha azzal a' szelidséggel, mellyel mint nálam nagyobb korú, rangú, 's tudományú Személyek eránt viseltetni tartozom; felfedezerem az ő öfveütközéseknek okát, 's ez által az ő tölök is kerestetett felebaráti szeretetnek, a' Hazafiak' tsendességének 's boldogságának előlmozdítója leszek.

F. T. S. Báthori Gábor Ur, a' kiről már bizonyos, hogy Ő volt a' Tolerántiáról irtt Predikátzióknak Szerzője, megtzáfolhatatlanul

's meggyőztetésből származott buzgósággal előadta azt az igazságot, hogy az Emberek a' Hit' dolgában egy értelemre nem juthatnak, 's ennél fogva azok a' Teritők, a' kik minden kigondolható eszközzel igyekeznek más Vallásbélieket a' magok Ekklesiájokba általvinni, a' köztensésséget megzavarják. De már abból, hogy a' *Keresztyéneknek a' Vallás' dolgában egy értelemre való jutások lehetetlen; éppen nem következik az, hogy ezeknek egy Ekklesiában való egyesülés is lehetetlen volna.* Ez az egy Ekklesiában való egyesülés, mind a' mellett is, hogy a' Vallás' dolgában egy értelemre nem juthatunk, nem ellenkezik sem az emberi Léleknek természetével, sem az Isten' akaratjával. Hogy az emberi Léleknek természetével nem ellenkezik megtettfik abbol; mert a' tapasztalás tanítja, hogy ugyan azon Ekklesiában a' Vallásra nézve különböző értelmű emberek vagynak, és szükséges is ez; mert így jó el mind inkább az Isten' Országá, így öregbedik mind inkább a' láthatatlan Anyaszentegyház a' látható Anyaszentegyházban. Én tökéletesen hiszem azt, hogy vagynak még azok között is, kik F. T. S. Urral edgy Professort halgattak olyanok, a' kik a' tudományos pallérozódásra nézve az idővel vagy elébb nem mehetvén, vagy elébb menni nem akarván, megmaradtak mind eddig azon theologicum Compendium mellett, melyet Deákságokban hallottak, 's mintha ugyan ott minden igazság le lett volna téve, tovább nem is gondolkoznak, a' Hitet Confessiójoknál fogva még most is eleibe tefzik a' Jótselekedeteknek; a' midőn ellenben F. T. S. Ur elébb ment a' megvilágosodott idővel 's a' Szentségben kerei az Idvességet, mely ellen még a'

Reformátorok is mennydörgöttek: de még is ez az értelembéli külömség nem áll ellent, hogy egy Ekklesiában ne legyenek. Így van ez a' több Ekklesiákban is, mellyeknek Szent Irást magyarázó Doctoraik, a' mint azoknak Munkáik mutatják, annyiral inkább edgyes Tagjaik, mint az ő beszédjeből megtettfik, különböző értelműek; de azért egy Ekklesiában vagynak. Hiszen ha az értelemre vigyázunk: úgy valahány ember, annyi Ekklesiának kellene lenni; mert a' mennyi a' fő; annyiféle az értelem is. — Az Isten' akaratjával sem ellenkezik ez az egy Ekklesiában való egyesülés; mert ez szabadságunkban áll, nem úgy mint az egy Hitben való részülés, melly a' meggyőztetés-től, ez az értelemtől, e' pedig a' születéstől 's neveltetésről függvén, nintsen hatalmunkban. Mi légyen az Isten' Planuma, mint akarja a' természeti Világrendet az erköltsi Világrendnek alája rendelni, 's amazt ennek eszközevé tenni, azt mi nem tudhatyuk: minéküük pedig az a' kötelességünk, hogy a' mit Jónak látunk azt megtenni, a' mit pedig Rossznak tartunk, azt eltávoztatni igyekezzük. Külömben a' felebaráti szeretetet sem kellene az embereknek ajánlanunk; mert ha az Antagonismus az Isten' Planumában van, ez is megfűnteti azt, 's nem lehet egyik ember a' másiknak köszörü köve. Ez az Antagonismus meg lehet akkor is, a' midőn egy Anyaszentegyházban leszünk, azzal a' külömséggel, hogy akkor az Antagonismus inkább szeretettel 's igazsággal jár együtt; most pedig gyűlölésséggel 's részrehajlással van öfveköttve. Melly szépen 's melly hathatósann ajánlatik mindeneknek a' Tolerantiáról irtt Predikáziókban a' Szeretet, és még is gyűlölésséges pert szült, 's az a' szeretetbéli eggyesség gátol-

tatott meg, mellyet előlmozdítani akart. Miért? Azért, mert különböző Ekklesiákban vagyunk. Ellenben, ha edgy Ekklesiában volnánk: akkor a' Sectai gyűlölség nem akadályoztatná a' jó tanátsnak bévételét, 's ekkor tehetné haszonnal egy Fő Pap a' Lelki Páfztorokhoz azt az intést, a' mi van a' 39-dik Levélen (Második Kiadás) „Lelki Páfztorok! ki birta azt ti reá- „tok, hogy haragot, gyűlölséget prédikáljatok, „másokat kárhoztassatok“ 's a' t. — Valjuk meg, hogy azok a' bajok is, mallyek a' 15-dik Levélen említettnek, nem az edgy értelemben való nem lévésnek, hanem az edgy Ekklesiában való nem lévésnek voltak szomorú következései.

T. T. Guzmits Isidor Ur, a' Vallásbéli Eggyesületről irtt Leveleknek Szerzője 's a' Tolerantiáról irtt Predikációknak Recensense, megzáfolhatatlanul 's Keresztyéni szelidséggel előladja Oldd. 69. 72. 85. — 92 a' Vallási Eggyesülés szükségességét, 's ki az az ember, ki az a' Hazafi, ki az a' Keresztyén, a' ki az ezen oldalakonn előlhordott okokból véle együtt a' Vallási Eggyesülést ne kívánná? *Tsak az a' kár, hogy a' midön ezen Vallási Eggyesülést az elsőbb Levelekben, a' Vallás' dolgában edgy értelemre való juthatásban helyhezeti, ezzel együtt lehetlen dolgot kívánván, véget vet a' Vallási Eggyesületről való Reménységnek is.* Vegye tehát jó néven, mint a' Vallási Eggyesülésnek Barátja 's velem edgy tzelra törekedő Keresztyén Ember 's Hazafi, hogy nehézségeimet azon argumentumaira, mellyekkel F. T. S. Ur ellen, a' Vallás' dolgában edgy értelemre való juthatásnak lehetlenségét igyekezik megeröteleníteni, felfedezem, 's ezzel együtt azt az akadályt, mel-

lyel a' Vallási Eggyesülést lehetlenné tette elhárítom.

A' Vallás' dolgában edgy értelemre való juthatás' lehetlenségének ezen első argumentumára, hogy még az Értek' tárgyairól való itélettételünkben is különbözünk, hát az Értelem' tárgyairól való itélettételünkben hogy ne különbözniénk; azt feleli a' Recensens, hogy magokban a' Tárgyokban megegyezünk, p. o. mindnyájan barnának tartjuk azt, a' mi barna, tsak hogy edgyikönknek tettszik, a' másikunknak nem tettszik; edgyik sem tagadhatja, hogy a' Somlai bor, Somlai bor; a' bornyú, bornyú, tsak a' gustusban különbözünk. Ez ugyan igaz, hogy a' Tárgyban megegyezünk; de az igazság vagy igazságultartás nem maga a' Tárgy, hanem a' Tárgy' helyes vagy helytelen voltának megítélése, és így az igazság a' Subjectumban van, valamint a' gustus is. Nem jól esett hát, hogy a' Recensens azt a' mi a' hasonlításban subiectivum volt, az alkalmaztatásban obiectivummá tette. A' hasonlítás szerént tsak így lehet okoskodni: mindnyájan megegyezünk abban, hogy a' Mise, Mise; a' Butsújárás, Butsújárás; a' Transubstantiatio, Transubstantiatio: de hogy igazságnak tartom e' a' más kérdés, és ez az, a' mi szintugy függ az értelemtől, mint a' keserű vagy édes, a' szép vagy rút a' gustustól. És ha én ezen Tárgyakat igazságoknak vagy helyeseknek lenni meg nem esmerném 's még is elfogadnám; már ez magának a' Recensensnek szavai szerént erköltsi rofzóság volna, 's csak akkor áll kötelességemben a' másoknak itéletét elfogadni, ha a' magaménál bizoyossabbnak találom. Más valamelly dologról ugyan azon Megfogásunknak, más ugyan azon Meggyöztetésünknek lenni. A'

Megfogást a' Tárgy adja az Értelemnek; de a' Meggyőztetés magából a' Lélekből származik. Még az absurdumról is lehet Megfogásunk; de azért igasságnak nem tartjuk; p. o. mindnyájan megegyezünk abba, hogy a' négy szegletű karika olyan figura, melly négy szegletű is kerek is egyszermind: de igasságnak tartjuk e'?

Minthogy minden dolognak igazsága, az argumentumoknak nem sokaságától, hanem jóságától függ, 's elég egyetlen egy argumentum, csak hogy az jó legyen, olyan pedig az első argumentum, mert ez a' fundamentuma a' többinek is: ennél fogva ne hogy nagyra terjedjen munkám, a' több argumentumokra tett feleletit a' Recensensnek külön külön nem is hordom elöl; csak azt jegyzem meg közönségesen, hogy azok csak azt próbálják, hogy egyesülhetünk egy Ekklesiában, a' mit én sem tagadok, nem pedig azt, hogy egy értelemre juthatunk a' Vallás' dolgában, és bár egy Ekklesiában egyesülünk is, mindég igaznak marad az, hogy hitbéli meggyőztetésünk függeni fog lelkünk' tehetségeinek gyakorlásától, az oktatástól, tanítástól, olvasástól, elmélkedéstől. Ezek pedig mindég különbözök fognak lenni, valameddig az emberek értelmek-re 's talentomokra nézve egymástól különböznek: különböznek hát a' Hit' dolgában való meggyőztetésre nézve is; különböztek az első Ekklesiában is, különböztek magok az Apostolok is mint Péter as Pál.

A' mi a' Térítőket illeti én a' Recensenssel együtt azt tartom, hogy kötelességünkben áll, másoknak mind lelki mind testi boldogságokat előmozdítani, csak hogy *senki nyakára erővel ne kössük a' boldogságot*; és így a' Té-

ritők is, a' mennyiben másokat jobb meggyőződésre akarnak vezérelni, és sem a' más Ekklesiabélieket, meggyőztetések ellenére a' magokéba által nem vízik, sem a' magok' Ekklesiájában lévőket, midőn ki akarnak menni, erőszakkal nem tartóztatják; hanem ilyen lelkiesméretet illető dologban, kitkit a' maga szabadságára hagynak; ennyiben directe ugyan nem felforgatósi a' köztársaság' tsendességének 's boldogságának: de minthogy az ilyen térítésnek, bár magában véve nem vétkes is, az a' szomorú következése van, hogy mindenik Ekklesia a' a' másiktól örizkedik, egyik a' másikat gyalázza, egymás ellen polemizálnak; óhatatlan hogy a' tsendesség 's boldogság a' Hazafiak között meg ne háboritassék, 's e' szerént a' Térítők indirecte megzavarói a' Status' tsendességének és boldogságának. Így hát még a' nem botos a' nem kardos térítésről is le kellene tenni, mint a' melly által csak az egymástól való idegenkedést tápláljuk 's a' kívánt Uniót nehezítjük. Ezen szent tzélnak t. i. az Uniónak tekintetéből, azt kellene inkább megmutatnunk, hogy nem olly nagy közöttünk a' különbség, melly térítést érdemlene. De viszont a' Tolerántia is Unio nélkül nem elégséges a' Status' tsendességének 's boldogságának fentartására, vagy legalább nem olly hathatós az, mint az Unio; mert valameddig külön leszünk: mindaddig a' Sektai gyűlölséget egészfzen le nem vetkezhajjuk, 's ha lesznek is imitt amott Báthorik 's Guzmitsok, a' kik a' más Vallásbéliek eránt való szeretetet is hirdetik 's az erőszakos térítés ellen kikelnek; de lesznek ezek mellett sok Fanaticusok is a' tapasztalás szerént mind a' Papok mind a' Község között, a' kik azt gondolják hogy Isteni tiszteletet gyakorolnak ak-

kor, a' midőn az Eretnekeket mint az ő értelem szerént a' kárhozatnak fiait üldözhetik. Nem jobb volna e' hát, ha szükségünk sem volna a' Tolerántia' hirdetésére, ha egy Ekklesiában egyesülvén, magát a' gonoszt kiirtanánk, melly ellen olly sokszor kell huzognunk?

Mi következik mind ezekből? Az, hogy a' *Keresztyéneknek a' Vallás' dolgában egy értelemre jutni nem lehet, mint a' melly ellenkezik az emberi Lélek természetével 's az Isten' akaratjával: ellenben egy Ekklesiában egyesülhetünk mind a' mellett is hogy egy értelemre a' Vallás' dolgában nem juthatunk; mert ez sem az emberi Lélek' természetével, sem az Isten' akaratjával nem ellenkezik; sőt a' Hazasiak' tsendességére 's boldogságára nézve szükséges; 's ennélfogva a' Tértéstől ugyan mint ezen Egyesülés' akadályától 's az egymás eránt való gyűlölség' forrásától magunkat meg kell tartoztatnunk; arra pedig, hogy közakarattal egy Ekklesiában egyesüljünk, egész erővel kell törekednünk. — De miben fog hát ez az egy Anyaszentegyház egyesülni? A' Hit' ágazatiban nem egyesülhet, a' mint látánk, és ha ezeket egy új Confessió által meghatároznánk, ez egyenesen ellenére lenne a' nagyobb tökéletesedésnek, melly a' Vallásra nézve is szintugy szükséges, mint egyébb tudományokra nézve. Az erköltsi köteleességekre nézve sem szükséges az egyesülés, mert ezekben mint örökös igasságokban (kivéven azoknak principiumait, mellyeket szintugy meg nem határozhatunk mint a' Hitágozatokat) soha sem különböztünk 's nem is fogunk különbözni. Tsak a' külső tzeremoniák 's rendtartások tehát azok a' Tárgyak, a' mellyekben kell egyesülnünk, mint a' mel-*

lyekre nézve az egyesülés lehető is szükséges is. Lehető; mert ez nem maga a' Vallás, hanem tsak annak eszközei lévén, kész azokat, ha átalok az Emberiség' értelmi 's erköltsi tökéletesedése előmozdítatik, minden józan értelmű ember elfogadni. Szükséges is; mert a' külső 's látható Ekklesiában való egyesülést a' külső 's látható jelekben való egyformaság teheti lehetővé (pertinet ad formam rei). Illyen egyesülésben volt az első K. Ekklesia, mellyben voltak bizonyos meghatározott és különösen az emberi szeretetre mint a' K. Vallás' leg-sarkalatosabb törvényére vezető tzeremoniák: de a' Hit' ágazatit Confessiók által még az Apostolok sem határozták meg, sőt arra intették a' Gyülekezeteket, hogy a' különböző vélekedésért a' Szentek' eggyessége közöttök meg ne háboritassék. Innen T. T. Guzmits Isidor Ur jól jegyzi meg, hogy a' Jézus nem azt mondta Tanítványinak, scribite, hanem praedicate. Maga a' Jézus semmit sem irt. A' Tanítványi is hüsegessenn megtartották parancsolatját; mert a' mi az Evangelistákat illeti, azok tsak az ő életének históriáját akarták megírni; a' többieknek pedig az ő Leveleikben a' volt a' tzeljok, hogy a' Gyülekezetekben elől fordult bajokat orvosolják 's a' kétségeskedőket oktassák; de bizonyos Hitformulát nem irtak a' Gyülekezet eleibe, mint a' melly által a' Lélek megköttetvén, a' tökéletesedés' útja elzáratott volna, a' mire példánk van a' Confessiókban: ellenben a' predikálás mindég tökéletesebb lesz, a' szerént a' mint a' Subjectumok is tökéletesednek. Kövessük hát az ő példájokat, 's ne írjunk Confessiót, melly által a' Tanítók privilegizált korhelyekké tétetnének 's az igazság' keresése köteleessége alól fel-

oldoztatnának, sőt inkább azt tegyük kötelességekké, hogy keressék részrehajlás nélkül az igazságot, ne legyenek indifferensek a meggyőzöttetésre nézve, és ha különböző meggyőzöttetésre 's Hitre verekednek el, azon meg ne botránkozzanak, mint a' mellyek nagyobb részént nem is fontosok, 's inkább a' Tudós mint a' köznépi Kathedrákra tartoznak; *higye kiki azt, a' miről meg van győzöttetve; mert csak ez az igaz Hit subiective gondoltatva; obiective véve pedig olyan idealis igazság a' Hit, a' mire mi véges értelmű emberek csak törekedünk 's hozzá közelitünk; de el nem érjük.* A' ki tehát arról van meggyőzöttetve, hogy az Isten feltételesen végezte el jövődébéli sorsunkat; higgye a' conditionata praedestinatiót, a' ki pedig arról van meggyőzöttetve hogy feltételetlenül végezte el, higgye az inconditionata praedestinatiót. Talán majd egyszer megérnek arra az emberek, hogy az ilyen Dogmákról, mellyek az emberi elme felett vagynak 's pro et contra demonstrálhatók, elhalgatnak, 's e' szerént mennél inkább kissebbedik a' Theologia' Extensiója, annál inkább nevededik annak Intensiója. Ha pedig bántjuk őket, annál tüzesebben 's mérgesebben oltalmazzák állításokat 's a' heves disputálásban, mint már Augustinusban 's többekben szomorú példánk volt, csak hogy Consequensek legyenek, több több képtelen Dogmákat koholnak. A' ki arról van meggyőzöttetve, hogy az Ur Vatsorájában lévő kenyér és bor csak jele a' Krisztus' testének és vérének, higgye; a' ki pedig úgy van meggyőzöttetve, hogy a' Krisztus' valóságos testévé és vérévé változik, higgye; a' ki viszont úgy van meggyőzöttetve, hogy nem változik ugyan által, hanem megmarad kenyérnek és bornak; mind-

azonáltal ott van a' Krisztus' teste vagy alatta vagy felette vagy benne, higgye. Talán majd ha egy Ekklesiában egyesülünk 's az akkor élő emberek kihálnak; önként elmúlnak ezek a' különbségek; a' midőn ellenben most a' sektai gyűlölség nem engedi azt, hogy akármelyik Ekklesia' is megvalja magáról, hogy az ő hite helytelen. Így a' ki hiszi a' Böjtnek Isten előtt kedves voltát; böjtöljön, a' ki pedig nem hiszi ne böjtöljön, azért lehetünk mindnyájan jó Keresztyének, A' Calvinista Ekklesiának nintsen Böjtje, és még is böjtölnek némely Tagjai: hadd tegyék, ha úgy vagynak meggyőzöttetve; majd egyszer egy jó tanítás kivészi őket babonájokból. Magával akkor van az ember békességben, a' midőn azt a' mit tselekszik, meggyőzöttetésből tselekeszi, 's azzal hogy különbözőképpen hiszünk, senki tsendességét 's boldogságát, és így a' Statusét is meg nem zavarjuk; megzavarnánk ellenben akkor, a' midőn a' különböző hitért egymást háborgatnánk. Hagyjunk hát kikit a' Hitre nézve a' maga meggyőzöttetésére; mert ettől függ az, 's a' mi meggyőzöttetésből nintsen, az hűn. Tanítsuk azokat, a' kiknek a' mi gondolatunk szerént rosz hitek van, 's különösen a' Tudósok igyekezzék mind inkább az idealis Hitet, az Okosság 's Szent Irás után, megközelíteni 's az egygyüübekkel is felfogatni; de soha sem parantsolással vagy fenytéssel, a' mi képtelenség, 's a' különböző vélekedésért a' Szentek' egyessége meg ne háborittasék. Hiszen a' látható Anyaszentegyház nem egyébb, mint testes és kézzel fogható előterjesztése a' lelki 's láthatatlan Anyaszentegyháznak, az Igazság 's Virtus' szívben lévő Országának. Hát lehet e' itt erőszak? lehet e' itt hi-

tet parantsolni? nem oda megy e' ki inkább a' látható Ekklesiáról való megfogásra nézve minden kérdezősködés: mitsoda tzeremoniák 's rendtartások lehetnek Sákramentomi 's előmozdító eszközei a' testi emberre nézve a' láthatatlan lelki Anyaszentegyháznak? Ezek a' tzeremoniák szükségesek, és ha ditséretet érdemelnek is a' Reformátorok azért, hogy a' tzeremoniákban nem helyezették a' Vallás' lelkét: úgy más részről hibáztak abban, hogy azoktól a' Vallást csak nem egészfen megmeztelenítették. Nem esmerik azok az ember 's csak úgy veszik mint tsupa lelket, kik a' Vallásban az aesthesist nem akarják megfzenvedni, 's a' legártatlanabb Mythusnak is ellenségi. Hiszen még az Istent sem gondolhatjuk a' nélkül, hogy legalább egy kis pontba, és így térbe 's időbe ne helyheztessük, 's ennél fogva Sensualitásunk' formái miatt, óhatatlan, hogy egy kis értelmi bálványimádásba ne essünk: de meglehet azért bennünk a' jó indulat. Még a' Pogányban is tisztelnünk kell a' háládatos indulatot, midőn temjént vet az ő képzelt Istenének oltárára, bár hibás is az ő értelme. Innét Socratist abból itélni meg, hogy halála előtt karkast áldozott Aeskulapiusnak, nagy egygyűség 's jele a' Vallási Érzés' hijjánosságának. Mi bennünk emberekben, még a' Léleknek is a' Seususok az Organomi, mellyekre a' Tudós embereknek is szükségek van, annyival inkább az egygyű Köznépnek. Ha a' Vallástól minden külső aesthetikai rendtartásokat elakarunk zárnai: úgy Predikátziót sem kell tartani; mert ez is aesthetikai tzeremoniás előadása valamelly igazságnak 's az érzékenységeket igyekezzük általa megilletni, hogy a' Lélek annál hajlandóbb legyen az igazság' bévételésére 's követetésére.

Külömben nem Oratoroknak, hanem tsupa Logicusoknak kellene lennünk a' predikálásban, 's edgy rövid Syllogismussal kielégíthetnénk Halgatóinkat ilyen formán: A! minden vétket kerülni kell. Ugy de a' fősvénység vétek. Tehát a' fősvénységet kerülni kell Amen. De nem tsak tudokra akarjuk adni Halgatóinknak, hogy a' fősvénység vétek, hanem egyszersmind éreztetni is akarjuk azokkal annak utálatos és veszedelmes voltát, 's azért kell aesthetice 's mintegy tzeremóniássan kidolgoznunk. Csak azon kell hát lennünk, hogy jó tzeremoniáink 's rendtartásaink légyenek, és

Itt van már helye annak, hogy a' Vallási Egyesülésnek Ideáját előladjam, vagy meghatározzam azt, millyeneknek kell lenni a' tzeremoniáknak 's rendtartásoknak, hogy az azokban való Vallási Egyesülést remekül lehessen gondolni. A' látható Anyaszentegyházról úgy van remek gondolatunk, ha azt úgy gondoljuk mint előmozdító eszközt, az Isten láthatatlan Anyaszentegyházának, t. i. az Igazság 's Erköltsök' Országának; ha a' látható Ekklesia úgy van intézve, hogy ennek Tagjai az Igazság' esméretében, a' kegyességben, 's ennél fogva az ő sziveknek nyugodalmában is mind inkább előmehetnek, tökéletesedhetnek. És így azon tzeremoniákat 's rendtartásokat is, mellyek által egy Ekklesiában akarunk eggyesülni, úgy kell 's csak úgy lehet remekül gondolni, ha azok a' testi emberre nézve Sákramentomi 's Eszközei az ő lelki tökéletességének; ha azok által mint magokba véve nem tzelök, hanem tsupa eszközök által, mindennek elötte, a' fő és végtzél a' tiszta kegyesség, és továbbá ennek mellelleges és eszközös tzeljái, az értelem' világosodása 's a' szív' nyugo-

tet parantsolni? nem oda megy e' ki inkább a' látható Ekklesiáról való megfogásra nézve minden kérdezősködés: mitsoda tzeremoniák 's rendtartások lehetnek Sákramentomi 's előlmozdító eszközei a' testi emberre nézve a' láthatatlan lelki Anyaszentegyháznak? Ezek a' tzeremoniák szükségesek, és ha ditséretet érdemelnek is a' Reformátorok azért, hogy a' tzeremoniákban nem helyezették a' Vallás' lelkét: úgy más részről hibáztak abban, hogy azoktól a' Vallást csak nem egézfzen megmeztelenítették. Nem esmerik azok az embert 's csak úgy vezlik mint tsupa lelket, kik a' Vallásban az aesthesist nem akarják megfzenvedni, 's a' legártatlanabb Mythusnak is ellenségi. Hiszen még az Istent sem gondolhatjuk a' nélkül, hogy legalább egy kis pontba, és így térbe 's időbe ne helyeztessük, 's ennél fogva Sensualitásunk' formái miatt, óhatatlan, hogy egy kis értelmi bálványimádásba ne essünk: de meglehet azért hennünk a' jó indulat. Még a' Pogányban is tisztelnünk kell a' háládatos indulatot, midőn temjént vet az ő képzelt Istenének oltárára, bár hibás is az ő értelme. Innét Socratest abból itélni meg, hogy halála előtt karkast áldozott Aeskulapiusnak, nagy egygyűség 's jele a' Vallási Érzés' hijjánosságának. Mi hennünk emberekből, még a' Léleknek is a' Seususok az Organomi, mellyekre a' Tudós emberekből is szükségesek van, annyival inkább az egygyű Köznépnek. Ha a' Vallástól minden külső aesthetikai rendtartásokat elakarunk zárni: úgy Predikátziót sem kell tartani; mert ez is aesthetikai tzeremoniás előladasa valamelly igazságnak 's az érzékenységeket igyekezzük általa megilletni, hogy a' Lélek annál hajlandóbb legyen az igazság' bévételére 's követetésére.

Külömben nem Oratoroknak, hanem tsupa Logicusoknak kellene lennünk a' predikálásban, 's edgy rövid Syllogismussal kielégíthetnénk Halgatóinkat ilyen formán: A! minden vétket kerülni kell. Ugy de a' fősvénység vétek. Tehát a' fősvénységet kerülni kell Amen. De nem tsak tudokra akarjuk adni Halgatóinknak, hogy a' fősvénység vétek, hanem egyszersmind éreztetni is akarjuk azokkal annak utálatos és veszedelmes voltát, 's azért kell aesthetice 's mintegy tzeremoniássan kidolgoznunk. Csak azon kell hát lennünk, hogy jó tzeremoniáink 's rendtartásaink légyenek, és

Itt van már helye annak, hogy a' Vallási Eggyesülésnek Ideáját előladjam, vagy meghatározzam azt, millyeneknek kell lenni a' tzeremoniáknak 's rendtartásoknak, hogy az azokban való Vallási Eggyesülést remekül lehessen gondolni. A' látható Anyaszentegyházról úgy van remek gondolatunk, ha azt úgy gondoljuk mint előlmozdító eszközt, az Isten' láthatatlan Anyaszentegyházának, t. i. az Igazság 's Erköltsök' Országának; ha a' látható Ekklesia úgy van intézve, hogy ennek Tagjai az Igazság' esméretében, a' kegyességben, 's ennél fogva az ő sziveknek nyugodalmában is mind inkább előmehetnek, tökéletesedhetnek. És így azon tzeremoniákat 's rendtartásokat is, mellyek által egy Ekklesiában akarunk eggyesülni, úgy kell 's csak úgy lehet remekül gondolni, ha azok a' testi emberre nézve Sákramentomi 's Eszközei az ő lelki tökéletességének; ha azok által mint magokba véve nem tzelok, hanem tsupa eszközök által, mindennek előtte, a' fő és végtzél a' tizta kegyesség, és továbbá ennek mellelges és eszközös tzeljai, az értelem' világosodása 's a' sziv' nyugó-

tet parantsolni? nem oda megy e' ki inkább a' látható Ekklesiáról való megfogásra nézve minden kérdezősködés: mitsoda tzeremoniák 's rendtartások lehetnek Sákramentomi 's előmozdító eszközei a' testi emberre nézve a' láthatatlan lelki Anyaszentegyháznak? Ezek a' tzeremoniák szükségesek, és ha ditséretet érdemelnek is a' Reformátorok azért, hogy a' tzeremoniákban nem helyhezítették a' Vallás' lelkét: ugy más részről hibáztak abban, hogy azoktól a' Vallást csak nem egézfzen megmezeitelenítették. Nem esmerik azok az embert 's csak ugy veszik mint tsupa lelket, kik a' Vallásban az aesthesist nem akarják megfzenvedni, 's a' legártatlanabb Mythusnak is ellenségi. Hiszen még az Istent sem gondolhatjuk a' nélkül, hogy legalább egy kis pontba, és így térbe 's időbe ne helyheztezzük, 's ennél fogva Sensualitásunk' formái miatt, óhatatlan, hogy egy kis értelmi bálványimádásba ne essünk: de meglehet azért bennünk a' jó indulat. Még a' Pogányban is tisztelnünk kell a' háládatos indulatot, midőn temjént vet az ő képzelt Istenének oltárára, bár hibás is az ő értelme. Innét Socratest abból itélni meg, hogy halála előtt karkast áldozott Aeskulapiusnak, nagy együgyűség 's jele a' Vallási Érzés' hijjánosságának. Mi bennünk emberekben, még a' Léleknek is a' Seususok az Organomi, mellyekre a' Tudós embereknek is szükségesek van, annyival inkább az együgyü Köznépnek. Ha a' Vallástól minden külső aesthetikai rendtartásokat elakarunk zárni: ugy Predikátziót sem kell tartani; mert ez is aesthetikai tzeremoniás előadása valamelly igazságnak 's az érzékenységeket igyekezzük általa megilletni, hogy a' Lélek annál hajlandóbb legyen az igazság' hévételére 's követetésére.

Külömben nem Oratoroknak, hanem tsupa Logicusoknak kellene lennünk a' predikálásban, 's edgy rövid Syllogismussal kielégíthetnénk Halgatóinkat ilyen formán: A! minden vétket kerülni kell. Ugy de a' fősvénység vétek. Tehát a' fősvénységet kerülni kell Amen. De nem tsak tudtokra akarjuk adni Halgatóinknak, hogy a' fősvénység vétek, hanem egyszersmind éreztetni is akarjuk azokkal annak utálatos és veszedelmes voltát, 's azért kell aesthetice 's mintegy tzeremoniáassan kidolgoznunk. Csak azon kell hát lennünk, hogy jó tzeremoniáink 's rendtartásaink légyenek, és

Itt van már helye annak, hogy a' Vallási Eggyesülésnek Ideáját előladjam, vagy meghatározzam azt, millyeneknek kell lenni a' tzeremoniáknak 's rendtartásoknak, hogy az azokban való Vallási Eggyesülést remekül lehessen gondolni. A' látható Anyaszentegyházról ugy van remek gondolatunk, ha azt ugy gondoljuk mint előmozdító eszközét, az Isten' láthatatlan Anyaszentegyházának, t. i. az Igazság 's Erkölsök' Országának; ha a' látható Ekklesia ugy van intézve, hogy ennek Tagjai az Igazság' esméretében, a' kegyességben, 's ennél fogva az ő sziveknek nyugodalmában is mind inkább előmehetnek, tökéletesedhetnek. És így azon tzeremoniákat 's rendtartásokat is, mellyek által egy Ekklesiában akarunk eggyesülni, ugy kell 's csak ugy lehet remekül gondolni, ha azok a' testi emberre nézve Sákramentomi 's Eszközei az ő lelki tökéletességének; ha azok által mint magokba véve nem tzélok, hanem tsupa eszközök által, mindeneknek előtte, a' fő és végtzél a' tizta kegyesség, és továbbá ennek mellelges és eszközös tzéljai, az értelem' világosodása 's a' sziv' nyugo-

dalma előmozdítottatnak. Ez a' Mustragondolat igaz nem csak a' tzeremoniákrol, hanem az egész Vallásrol is, mert ennek is ollyannak kell lenni, hogy, az az ember' értelmi's erköltsi tökéletesedésének akadályára ne legyen, hanem inkább azt elől mozdítsa. Ez a' Mustrameglógás a' Vallási Egyesülés' Ideája, melly megfelelven a' Vallás' felséges tzaljának, csak ennek jól való alkalmaztatása teheti a' Keresztyéneknek egy Ekklesiában való egyesüléseket lehetővé. Ezen Ideánál fogva is világos az, hogy nem lehet az ember eleibe valamely Hitformulát mint már kész és kételkedhetetlen igazságot adni, 's annak mind végig való hivesét parantsolni, mint a' melly a' Vallás' felséges tzéljával ellenkezik, az értelem' világosodását megakadályoztatná, az akaratot lebuintselné, 's legdrágább ékességétől szabadságától megfosztaná, 's minthogy az ember' hite reábeszélésből 's nem meggyőzötetésből származik, mint nem igaz hit, hanem tsupa tekinteten épült vélekedés a' szívnek is nyugodalmat nem adhatna. Nem, — ez a' Hitkényszerítés a' Vallás' felséges tzéljával és így a' Vallási egyesülés' Ideájával is ellenkezne. Ellenben a' külső tzeremoniák 's rendtartások, ha ugyan eszközei az intellectualis és moralis Evolúciónak, éppen a' Vallás' felséges czéljának és így a' Vallási Egyesülés' Ideájának felelnek meg.

Ezen Ideától függ az egy Ekklesiában való egyesülésünknek nem csak lehetősége, hanem állandósága is; mert hogy az igazságban 's kegyességben nevedjünk, arra kit kit a' természetű okosság voksoltat 's örökké kötelez. Es minthogy ezen Idea meghagyja az embert az ő lelki esméretének szabadságában, 's olly

objectivos kötelező erővel bír, mellynek ellenkezőjét semmi okosság törvényül nem tétetheti: látni való hogy az az Ekklesia, melly ezen Idea szerént egyesülne, Protestáns is Catholika is lenne egyszersmind, és így valósággal lennénk azokká, a' kiknek eddig névvel nevezettünk. De minthogy ezen két nevezetek gyűlölségesek, el kellene ezeket hagyni, 's átaljában csak Keresztyéneknek kellene nevezetni. Ezen Ideánál fogva lehet a' Vallás Status' Vallásává is; mert ez nem akarhat magának nem értelmes 's jó hazafiakat neveltetni, és minthogy nem a' Vélekedés, hanem a' Moral ezen Idea szerént a' Vallási Egyesülés' fundamentoma: a' Polgári Társaságra nézve veszedelmes Fanaticismussá 's Vallástalansággá el nem fajzana.

Tegyük hát ezen Ideát Principiumunká, és alkalmaztassuk némelly tzeremoniákra 's rendtartásokra. A' feltett Idea szerént e' lesz a' principiumunk: *ollyanok legyenek vallási tzeremoniáid 's rendtartásaid, hogy azoknak befolyások legyen a' Gyülekezet' értelmi 's erköltsi tökéletesedésébe.* Ha már ezen principiumot a' most meglévő tzeremoniákra alkalmaztatjuk: könnyű lesz meghatározni, hogy a' Vallási Egyesülésre nézve mit vegyünk be 's mit hagyjunk el. Így p. o. éghetnek e' gyertyák a' Templomban? miért ne, ha van módja henne a' Gyülekezetnek. Hiszen ezek Sakramentomi lehetnek az Illuminációnak, és így szólhat a' Pap Halgatóihoz: valahányszor ezen gyertyákat itt világolni szemlélitek: mindannyiszor arra emlékeztessenek ezek titeket, hogy ez az a' Hely, a' hol a' babonának 's bűnnek homályából ki akarunk venni benneteke tanításaink által, hogy ne legyetek a' Settség-

nek, hanem a' Világosságnak fiai 's a' t. — Lehetnek-e' Képek a' Templomba? Miért ne, ha van módja benne a' Gyülekezetnek. Hiszen ezek a' Képek egy az, hogy a' testi emberre nézve tiszteletesebbé teszik a' Templomot; más az, hogy ezek mint a' jó példát adó historiai történeteknek látható kiábrázolásai, Jó eránt való érzést szereznek a' Jelenlétőkben, p. o. ha lefestetne, hogy József még az ő rossz bátyait is miképpen táplálja az éhség' idején; miképpen kötözi be a' Samaritanus az utfélen megsebesített 'Sidónak sebjait, 's a' t. De ezen Képek előtt letérdepelni 's könyörögni nem kellene, mint a' melly már bálványimádóvá tehetné az együgyű embert. Lehet-e' a' régi kegyességekről esmeretes embereknek (Szenteknek) innepet tartani? Miért ne? Hiszen edgy az, hogy némünémü háládatos indulatját, és a' Virtus eránt való tiszteletét mutatja ki akkor a' Maradék, mikor a' régi kegyes embereknek érdemeikről még Vallási tekintetben is megemlékezik; más az, hogy ezek az Innepek mint meg annyi Morálisoknak az Innepei, mellyekben azon kegyességekről esmeretes Személyeknek példájok által serkentjük a' Halgatókat, a' hasonló jó tselekedetekre; az ilyen példának hathatós leírása pedig sokszor többet tesz az argumentumok' száraz előadásánál. Miért ne tarthatnánk Sz. István Király' emlékezetére egy Nemzeti Innepet? nem azért, hogy őtet imádnánk, hanem azt az Istent, a' ki ő általa, a' Keresztyén Vallás' világát, Nemzetünk között is felderítette. De már az ilyen Inneppapokat Vasárnapokra kellene tennünk, hogy sok Innepek ne lennének, 's a' Szenteknek nem kellene könyörögnünk (a' mi hihetőképén először per prosopopoeiam

esett meg) mint a' melly által már őket istenesítenénk; külömben is az ő erántok való igazítisztelet, virtusaiknak követésében áll. — Meg lehet e' tartani a' Butsújárást? Éppen nem; mert edgy az, hogy ez babonára vezeti a' Népet, azt gondolván, hogy az Istennek utánna kell menni; más az, hogy a' Morálisnak sem eszköze, sőt a' tán oda haza majd éhel meghaló gyermekeknek Szüléitől ellopja az időt. Nem lábbal, hanem szívvel kell az Istenhez járulnunk. Megtarthatjuka' a' Misét? Nem, mint a' mellynek az ember' értelmi 's erköltsi tökéletesedésébe befolyása nintsen; vagy: ugy kellene azt a' nemzeti nyelven való kiszolgáltatás 's némelly tzeremóniálék megváltoztatása által módosítani, hogy abból is a' Nép épülhetne, 's az értelmes vallási buzgóságnak eszköze lenne. Igy lehet a' feltett 's az ideai méltóságra emelt principium szerént a' több tzeremóniákat 's rendtartásokat is megítélni. Mint-hogy pedig vagynak olyan vallási rendtartások, mellyek egyfzersmind Hitágazatok is, p. o. a' Papok' nötelensége, ezekre nézve is azt kellene megtartanunk, a' mit a' Hitágazatokra nézve mondtam, hogy hagyjunk kitkit a' maga meggyőztetésére. A' ki ugy van meggyőztetve Sz. Pállal, hogy a' kik az Urnak szolgálatjában vagynak, jól tselekedezik, ha meg nem házasodnak, ne házasodjon; — a' ki pedig érzi, hogy nem jó az embernek egyedül lenni, 's azt a' természeti ösztönt, mellyet a' Teremtő belé adott, megfojtani, véteknek tartja, házasodjon. Némelly Rendtartásokat meg lehetne tartani, de más jobb tzelra kellene fordítani, p. o. a' klastromi életet. Az ilyen Klastromokban lennének nevezetesen azok a' Tüdősök, a' kik valamely természeti hibájok mi-

att, közönséges hivatalt nem viselhetnek, vagy legalább arra nem eléggé alkalmatosok; de azomban tudós és köz hasznú munkákat irhatnak; valamint azon előregedett Lelki Pásztorok 's Oskolai Tanítók is, a' kik már nem szolgálhatnak, itt találnák menedék helyeket. — A' buza szentelés helyett edgy természeti vagy aratási tanítást kellene kinn a' Természetben tartani, 's a' t.

A' feltett Idea, az edgy igaz 's idvezítő Anyaszentegyháznak is egyetlen egy tizemre 's megesmertető jegye; mert az örökös igazság leszfz mindenkor, mellyet semmiféle Sophismák meg nem erőteleníthetnek, hogy a' melly Ekklésia engemet a' Hitre nézve mind inkább világosodtabbá, az Akarat' jóságára nézve mind inkább kegyesebbé, a' Szív' nyugodalmára nézve mind inkább megelégedettebbé tesz, az az igaz, és egyetlen egy idvezítő Ekklésia. Nem azért, mintha az Ekklésia maga, tulajdonképpen 's eszközetlenül idvezítené az embert, hanem sensu tropico, a' mennyiben eszköze annak a' láthatatlan Ekklésiának, melly a' szívben vagyon, t. i. az igazságra 's kegyességre tellyes erővel igyekező emberek' szívében, a' kiknek hitek is van, jóságos tselekedetek is; de nem az a' hitek, mellynél fogva, azt a' mit más valaki, vagy valamelly társaság mond, akár hiszik akár nem, vallják; mert e' nem is igaz Hit. Az igaz Hit nem reábeszéléshöl, hanem meggyöztetésből származó igasságultartás, 's annak az embernek tulajdonitunk igaz hitet, a' ki ugy nézvén a' vallási igazságokat, mint a' kegyesség 's Lélek' nyugodalmának eszközeit, mind inkább igyekezik azoni, hogy az ő hite okos, hogy az ő rendeltetéséről az Istenről 's a' t. helyesebb esmérete 's nagyobb meggyöztetése legyen, 's e'

már erköltsi kötelesség is. Jól mondja F. T. S. Ur, az Idvezítő Ekklésiáról irt Predikátziójában, hogy a' Keresztség nem idvezitt; mert a' hol szabadság nints, bün sints ott, 's nem lehet helye az Imputatióknak. Azt is jól mondja, hogy a' Hit nem idvezitt; mert tsak az arra való törekedés, és nem maga a' Hit van hatalmamban. Az arra való törekedésemre nézve tehát, hogy okos hitem legyen, 's azt egész a' meggyöztetetésig vigyem, nem lehetek indifferens. Ezt a' kettőt egymástól meg kell különböztetni. De már ez a' törekedés, minden embernek tsak maga munkája lehet, 's az oktatás és tanítás tsak segéd eszközök. Ezért tartom szükségesnek, hogy a' Hit' ágazatiban nem kell lenni Uniónak; mert e' szülné éppen az igazi Indifferentismust.

Az egyedül Idvezítő Ekklésiának azon tizemerei, mellyeket F. T. S. Urnak A** I** Recensense Ecclésiájának Systemájából felhoz, igen erőtelens 's e' mellett olyanok, mellyeknél fogva mindenik Felekezet megmutathatja, hogy az ő Ekklésiája Idvezítő Ekklésia 's nem próbálja azt, a' mit próbálni akar, p. o. Meg van a' Kalvinisták' Ekklésiájában 1.) az *Eggyesség*; mert ugyan azon Confessiójok van; sőt sokkal inkább meg van, a' Kalvinistákéban; mert az Anyaszentegyház, mellyet tart a' Pápista Ekklésia infallibilis Scripturae Interpretesnek változhatik; de a' Confessio néma, nem változhat. Meg van 2.) a' *Szentség*, „a' Hittudományak a' Morálnak „tisztaságára szentségére tekintve, mellyeknek „végtélja az örök boldogság.“ Meg van 3.) az *Apostoliság* sokkal inkább mint a' Pápistákéban; mert azok éppen tsak az Apostolokból, ezek pedig a' Paterekből is próbálnak. Meg-

van 4. a' *Közönségesség*; mert a' Kalvinisták éppen olyan jussal elmondhatják, a' millyenel a' Páristák, hogy az ő Ekklesiájok e' Világnak minden részeiben elvan terjedve, a' mi ugyan egyikről sem tökéletesen igaz. Így jár az ember, mikor szabad tettfezszerént 's nem az Okosság' Ideáján építve, olyan megesmeretető jegyeit állítja valamelly dolognak, mellynek azok valósággal nem jegyei. Én ugyan edgyik Ekklesiának sem merek kizárólag idvezítő privilegiumot tulajdonítani; hanem azt merem állítani, hogy mindenik Ekklesia, a' mennyiben az, az Ember' értelmi 's erköltsi tökéletesedését előlmozditja, annyiban idvezítő Ekklesia; a' mennyiben pedig akadályoztatja azt, annyiban elkárhóztató Ekklesia. Mellyik Ekklesia legyen az, a' melly ezen tekintetben a' többieket fellyül haladja, erre csak azt mondom, mit az Idvezítő mondott: az ő gyümölteisekből esmérjétek meg őket. De tán azt mondod; hogy te a' Szent Írásból próbálsz meg, hogy azokkal a' jegyekkel csak a' Római Anyaszentegyház bír; a' Kálvinisták is a' Szent Írásból próbálják meg. Azt mondod, hogy rószfz Hermeneutikájok van; azok is azt állítják 's mutatják, hogy a' te Hermeneutikád rószfz. Vagy tán azt mondod, hogy a' te Anyaszentegyházadat a' Szent Lélek segíti; ezek is azt mondják 's valják, hogy az óvéket is a' Sz. Lélek segíti, ő vélek is velek van a' Jésum mind Világ' végezetéig. Hova megyünk már most? Csak trivakodjunk 's polemizáljunk e' szüntelen 's a' nélkül, hogy egyszer magunkba térvén, hibánkat mind ketten megesmernénk, 's ne azt kérdeznénk: mit kíván tőlünk mondatni Ekklesiánk' Systemája, hanem azt: mi az igazság? Reménylhetjük e' így Édes Barátom!

hogy meg lefesz valaha a' sokaktól 's tán te tőled is óhajtott Unió? Annyi bizonyos, hogy a' T. T. Guzmits Isidor Ur' szelid Lelkével egézfzzen ellenkező Lélekből származott ezen kifejezések: te ipsum concute kedves Ur! Rationalistának bőrébe öltözködött Latitudinarius 's több gunyoló szavak soha Uniót nem tsinálnak, hanem inkább felmérgecsitvén még meszszebb vetnek egymástól bennünket. Ezen kifejezéssel pedig, „ma holnap a' panem nostrum „quotidianumot is hijjába imádkozza a' Predikátor Ur“ (feltévén hogy nem bozfzúálló indulatból származott) ne vedd sértésül, ha azt mondom, hogy tudományodnak nagy hijjánosságát 's elmédnek ifzonyu gyengeségét árultad el, mint a' kinek a' bünről sintsen jó Megfogásod 's ugy gondolkozol, hogy a' Tévelygőt, ha már valakit annak tartasz, nem tanítással 's oktatással, nem argumentumokkal, hanem kenyerétől való megfosztással lehet megvilágosítani. Ezzel a' setét Századoknak borzafztó idejében fenyegették az embert a' vak vagy a' magok tekintetét oktanul féltő Személyek, midőn látták, hogy okossággal 's igazsággal nem győzhetnek; most pedig a' magad' Felekezetének azon világosodtabb Tudósai is, a' kik a' kardos a' botos Térítés ellen kikelnek, ezt mondani szégyenlenék 's bár szégyenletted volna Te is. Gondolkozz csak szívesen: tán majd Te is meg fogsz arról győztetni, hogy a' fábol tsinált vas karika nem nagyobb contradictio, mint az értelmi tévelygésnek testi fenytékkal való orvoslása. Minden Maxima ugy jó, ha az közönséges törvényi rangra emeltethetik: ugy de ha a' Te Maximádat közönséges törvényé tennénk; ugy minden embernek, legalább a' gondolkozó em-

bereknek meg kellene kenyerektől fosztattatni. A' kit Te Tévelygőnek tartasz, az vizont Tégedet tart Tévelygőnek: hát jó volna e' ha Te is attol hatalom szóval kenyered' elvesztésére kárhoztattatnál. Óh Hatalomszó! Hatalomszó! nints neked semmi jussod az Igasság' Lelki Országához; mert azonnal megszűnne az lelkinék lenni, mihelyt testi fenyíték járulna hozzá. Hiszen éppen ez az essentialis különbség a' Status és az Ekklesia között, hogy amazz a' testi kényszerítés teszi lehetővé; emezt pedig éppen ez a' testi kényszerítés teszi lehetetlenné. A' Jébus' Országá nem e' Világból való Ország, melly mellett, testi fegyverrel kellene vitézkedni; hanem olyan Ország, melly szabad akarat szerént való 's jóiselekedetekre igyekező Népből áll. Itt a' Jébus' Országában, mint az Igasság' 's Erköltsök' Országában, szabadoknak kell lennünk. Okoskodások 's nem agyarkodások itt a' fegyverek, okkal és nem bottal készül itt a' győzelem, még pedig olyan ditsőséges győzelem, hogy mind a' ki győzött, mind a' ki meggyőztetett egyformán nyertesek; amaz azért, hogy világosított; eme pedig azért hogy világosított. Ha részrehajlás nélkül olvasnád meg azt a' Munkát, mellyet recenseáltál: altallátnád, hogy annak nagy lelkü Írója érezte azt, a' mit irt; még pedig igen is érezte; következőképpen nem gonosz, hanem szent Lélek által vezéreltetett; írta 's szólotta azt, a' mit a' Szent Lélek adott neki irnia és szóllania. Te pedig bár különbözőképpen értefsz is, megkémmellettél volna őtet, 's nem irtad volna azt, a' mire minden jó szívnek vérezni kell. De megbotsáss Barátom! tán nem annyira igazságod' nem létének érzéséből származott bocszfonkodásod, mint Ecclésiád mellett

felesleg való buzgóságod ragadott el! — Szóllok inkább T. T. Guzmits Isidor Urnak szelid és igazságot szerető lelkéhez, a' ki kéttségkívül, mint különböző úton ugyan, de velem egy tzelra törekedő Ember, Pap 's Hazafi, az ő irásából esmeretes kinyiltszivűségénél fogva, megenged azon kinyiltszivűségemnek, melly szerént megvallom azon való gyanakodásomat, hogy a' Krisztus' tiszta Vállásának azon tzime-reiben, mellyeket feltett, a' maga Ekklesiájához szított, és a' láttszik ki belőle, mintha a' volna a' tzelja, hogy minden Felekezetek Pá-pistákká legyenek. De én ezt most nem vitatom; — meglehet hogy roszszul gyanakodom, 's feltetzem igazságot szerető Lelkéről, hogy ha tsak ugyan az Unió munkába vétetne, azokrol önként lemondana. Nézzük meg tsak a' régi polemikai Irásokat; majd meglátjuk, hogy az általa feltett principiumok szerént is, minden Ekklesia megmutatja, mind a' Históriaból 's Antiquitáshból, mind a' Szent Irásból, hogy ő nála van a' Krisztus' tiszta Vállása; sőt egy új Polemicus is könnyen támadhatna, a' ki ezeknek argumentumait magok ellen fordítaná 's megmutatná, hogy egyik Ekklesia' Vállása sem a' Krisztus' tiszta Vállása; egyik egy, másik más históriával 's locussal, egyik egy másik más historiai 's bibliai Criticával állana elöl, 's ki szabaditana ki bennünket a' Labyrinthusból? És ennek az új Polemicusnak, nem könnyű volna e' megmutatni azt is, hogy egyik Ekklesia sem az igazságot igyekezik próbálni a' Szent Irásból, hanem ennek öszve vizsgálva való magyarázását olyan fegyverül használják, mellyel egyik Ekklesia azokat az embereket védelmezi, a' kik a' Tridenti Conciliumban jelen voltak; a' másik azokat, a' kik a'

Helvetica Confessiót; a' harmadik azokat, a' kik az Augustana Confessiót irták, akár van igazságok akár nints; és így tulajdonképpen nem is Apostoli egyik is; mert nem a' Szent Írás, hanem egyiknek a' Tridenti Concilium' végzése, a' másiknak a' Helv. Confessio, a' harmadiknak az Aug. Confessio a' Bibliája, és ezeknek a' három egymással ellenkező Bibliáknak a' Szent Írás csak Ancillája, még pedig olyan Ancillája, hogy egyiket a' másikkal veszekedtetni. Mi pedig kigyót békát kiáltanánk erre az új Polemicusra theologusi furorbol, 's majd Atheusnak, majd Naturalistának kiáltanánk, meg nem gondolván, hogy ha a' volna is, a' mi ugyan abból nem következik, magunk tettük azt egymással való veszekedésünkkel illyenné, magunk adtuk fegyvert a' kezébe. Ellenben ha a' feltett Ideát tefszük a' Jépus' tiszta Vallása' megesmértető tizme-révi: nem szükség a' felett a' Históriaból, a' régi Commentariusokból, a' nap keleti nyelvek-höl 's ezeknek különböző olvasásaiból dialectusaiból 's fordításaiból egymás ellen hosszasan vetélkedni; mert arra kötelez kitkit az Okosság, 's a' Jépus is ezt tette köteleességünké ezen szavaiban: *legyetek tökéletesek, miképpen a' ti Mennyei Atyátok is tökéletes az Égben*, melly köteleességünk, csak a' szüntelen való approximatio által realizáltatható. Gondoljuk meg azért Édes Barátim! gondoljuk meg, mitsoda Principiumból, mitsoda Ideából induljunk ki, hogy egy Ekklesiában egyesülhessünk. Tanuljunk meg már valahára a' szomorú tapasztalásból, hogy az e' féle magunk' Vallása igazságának 's a' másoké hamisságának részrehajló 's minden kigondolható Sophismákkal való mutogatása által csak felmérge-sit-

jük egymást, a' szakadást megerősítjük 's a' mi rettenetesebb egymást üldözzük. Óh mennyünk vissza az elmúlt időkre, olvassuk meg az Ekklesiái Históriat 's írtózzunk! — Óh engedjünk itt valamit Voltaire, Rouseau 's több Vallás-tsufolóknak, a' kiket bizonyosan a' mások vallásbeli-vak buzgósága tett ilyenekké, 's szégyenljük, hogy a' Vallás miatt, még pedig mitsoda Vallás miatt? némelly hitágozatok miatt, több ember ontotta ki véré, mint a' polgári hajból származott hadakozások miatt. Óh ha részrehajló indulatunkat nem változtathatjuk: úgy még csak ne is próbáljuk a' Vallási Egyesülést, irjunk inkább a' Tolerantiáról még millió Predikáziókat, hogy az edgymás eránt való szeretetet, ezt a' feltő kintsünket, a' Hitnek, vagy is inkább a' Vélekedésnek fel ne áldozzuk; tegyük inkább a' Tolerantiáról irt Predikáziókat Bibliánká, a' mit bizonyossann a' Teremtő, kit az Új Testamentomi Sz. Írás ugy hirdetett ki mint Atyánkat, inkább eltűr bennünk, mint sem azt lássa, hogy az ő gyermekei a' különböző vélekedésért egymást gyilkolják, 's maga a' Jépus is, a' ki a' Szeretetet tette fő köteleességünké, inkább akarja azt, hogy ezen nagy parantsolatját tellyesítsük, mint sem hogy a' néma betük aránt viseltessünk vak tiztelettel. Meg is mondotta nyilván, hogy arról esmertetünk meg az ő Tanítványinak lenni, ha egymást szeretjük.

A' van még hátra, hogy némelly Ellenvetésekre is megfeleljek. Azt mondd tán Barátom!

1) *Ha a' feltett Idea szerint, a' Vallási Egyesülésre, csak a' külső Isteni tizteletben való egyformaság kívántatik meg; a' hit' dolgára nézve pedig nem szükség egy-*

gyesülnünk, hanem kitkit a maga meggyőzöttetésére kell hagynunk: vallyon ez a külömbféle értelem nem tsinál e' ismét szakadásokat 's nem éppen az a Vallási Eggyesülés akadályoztatik e' meg ez által, melyet elől mozdítani akarunk? Éppen nem. Sőt inkább e' vet véget minden további egymástól való elfszakadásnak. Ugyan is mi tsinálja a Szakadást? A lelki esméreten való uralkodás, mellynél fogva nem állhatván ki az okossággal felruházott ember azt, hogy néki az ő Ekklesiája a Hit' dolgában parantsol, külön válik inkább attól azzokkal együtt, a kik véle egy értelemben vagynak, 's kész a szakadás. Ha Luther nem anathemizáltatott volna, nem lett volna szakadás, 's meg lett volna a Reformatió, még pedig óh eléggé meg nem siratható szakadás! tökéletesebb Reformatió lett volna bár lassanként is az Erasmusi Irások által, minden szakadás nélkül. De mi lett belőle? Ugy állottak osztán ezek az elfszakadott Felek egymás ellen mint ellenségek, mindenik a maga Felekezetének vélekedését 's nem az igazságot oltalmazta, a melly vélekedést még az ő Maradékaik is egész a XVIII-dik Század' közepéig, mint valamelly drága atyai örökséget úgy őrizték, még pedig mivel? a felebaráti szeretetet, ezt a K. Vallás és Okosság' legfőbb törvényét megölő 's szörzfálhasogató Sophismákkal tellyes polemizálással. Ha Luther is vizfont a' másképpen értők eránt szelidebb indulattal viseltetett volna, nem hasonlottak volna meg az ő követői. De minekutánna a Sacramentariusok 's Ubiquitariusok (boldogtalan idő!) egymásra átkot kiáltottak, szükségesképpen még kellett lenni a' Szakadásnak; mert egy akolban öfzve nem térhettek, 's ép-

pen úgy jártak, mint annak az Atyának gyermekei, a' kik azért vesznek öfzve, hogy egyiknek piros, a' másiknak fekete lábbelije van, mert azok is a' K. Vallásnak nem a' Lelkén, hanem tsupa öltözetén, a' Nap keleti Styluson vetélkedve vesztek öfzve 's estek tsak nem megengesztelhetetlen gyűlölségbe. — Nézzük meg ellenben a' mostani megvilágosodott Időt. Melly igen különböznek most a' Tudósok értelmekre nézve egymástól, 's még sinsz szakadás; sőt úgy látszik, hogy inkább az elfszakadt Felekezetek is a' Szeretet által öfzveplántaltatnak; ritka, a' ki ne fájlalná az elfszakadást, örömmel olvassuk meg a' különböző Felekezetű Tudósoknak különböző értelmű Munkáikat, 's leirhatatlan a' gyönyörűség, midőn olyanra találunk, melly okosságunkat kielégíti. Ne félj hát édes Barátom! az én feltett Ideám, ha elfogadod, nem tsak az hogy szakadásra nem ad alkalmatosságot, hanem inkább attól őriz meg bennünket. — De tán azt mondd:

2) *Megezmérem, hogy a' Hitkényszerítés nem eszkhöze az edgy Ekklesiában való maradásnak, és hogy most nem lehet úgy felni a' szakadástól, mint a' setéttség' idejében: de bezzeg oda a' Vallás, az Indifferentismus, a' Vallástalanság terjed mindenfelé! — Oda a' Vallás? Mitsoda Vallást értesz te Barátom! Tán te is azok közül való vagy, a' kik a' Vallásnak tsak a' ruháját 's nem a' Lelkét siratják? Igaz, hogy némely Hitágazatok elmaradtak: de vallyon megsirassuk e', hogy ezeket a' mi házi Isteneinket tőlünk elragadták, ha tudjuk, hogy a' mi Istenünk Mennyben vagon? — Terjed az Indifferentismus? Mit értesz te Barátom! az Indifferentismuson? én úgy tartom, hogy akkor vagyok én valamelly*

dolog eránt indifferens, mikor azt fel sem veszem, érdeemesnek sem tartom arra, hogy véle bajlódjak, hanem mint se nem hasznost se nem károst magának hagyom. Ezen tekintetben Barátom! inkább akkor indifferensek az emberek a' Vallásra nézve, midőn azt, a' mint már meg van állapítva, magának hagyják, 's nem gondolnak véle, helyese' vagy nem helyes: de most, a' midőn annyi Tudós Fők foglalatoskodnak a' Vallás' felséges tárgya körül, ki egy ki más módon, de mindenik a' maga meggyőztetése szerént, igyekeztvén annak tisztaságát előmozdítani, 's az emberekre nézve még jótévőbbé tenni: látnivaló, hogy a' Vallást fontosnak nézik, 's arra nézve nem indifferensek. Ha pedig azt érted az Indifferentismuson, hogy az ember a' másképpen gondolkozót eltüri, 's magát is azt is, bár különböző hiten legyenek is, betsületes embernek tartja 's a' maga hitét másra nem köti: óh ez nem Indifferentismus, hanem moralis kötelesség, mellyel egymás eránt viseltetni tartozunk. Abból hogy különbözőképpen hiszünk, 's egyik a' másiknak hitét nem kárhoztattya, nem következik, hogy a' hitre magára nézve is (objective, és in Idea gondoltatva) indifferensek volnánk. A' dolgot így világosítottam: én azt hiszem, hogy jól folytatom gazdaságomat, 's tanátslom a' Barátomnak is planumomat, hogy vegye be, de ő nem látja által, hogy az én planumom jobb volna mint az övé; sőt erőssen állítja, hogy az övé jobb; 's ha már én ekkor nem erőltetem planumom' bébevására, 's ezután is mint betsületes embert Barátomnak tartom; következik e' ebből, hogy én a' Gazdaság eránt indifferens vagyok? Sőt inkább a' következik, hogy mind ketten igen intereszfzans dolognak,

tartjuk, 's ugyan azért ilyen intereszfzans dologban mindenikönk a' maga meggyőztetését akarja követni. Hogy F. T. S. Báthori Gábor Ur, és T. T. Guzmits Isidor Ur a' Vallásra nézve nintsenek egygy értelmén, 's az én értelmem vizfont mind a' kettőétől különbözik, és még is mind a' kettőről ezen írásomban tisztelettel emlékezem, még pedig nem tsupa polgári tekintetből, hanem igazi tiszta szívből: vallyon következik e' ebből, hogy én a' Vallás eránt indifferens vagyok? Sőt inkább mind a' hárman megmutattuk, hogy a' Vallást fontos és intereszfzans dolognak tartjuk; mert különben nem is fárasztottuk volna magunkat az írással; én legalább felelhetek a' magam' képében, hogy a' Vallási Eggyesülésről írni mégtsak nem is szándékoztam volna, ha a' Vallásra nézve indifferens volnék, ha azt fontosnak nem tartanám. Soha sem lehet az igazi jó szívű ember, valamint az Igazság, úgy a' Vallás eránt is indifferens, és hogy nem indifferens azzal mutatja meg, hogy akármelly hitformulát adjanak eleibe, azt jól megvizsgálja, 's tsak azt veszi be, a' minek igazságáról meg van győztetve. A' ki ellenben mindegynek tartaná, akármilyen hitet adnának eleibe, 's akár hinné akár nem, vallaná; az valóssággal a' Vallás eránt indifferens volna. Mint-hogy pedig a' mai időben éppen ezzel ellenkezőt tselekeznek az emberek, 's meggyőztetéseket követik: látni való, hogy a' Vallás eránt nem indifferensek. — *Terjed a' Vallástalanság?* Itt engedek valamit állításodnak, 's megeszmérem, hogy a' mi a' külső vallási gyakorlást nézi, nem viseltetnek ez eránt sokan azzal a' tisztelettel, a' mellyel Eleink viseltettek, 's ebből azt lehet kibúzni, ámbár nem tökéletesen, hogy a' ki a' vallási gya-

korlást mint eszközt megvetette, az annak tzeljät is a' Vallást megvetette. De ha keressük az igazi okát ezen Vallástalanságnak, majd meglátod, hogy ezt is a' Hitformulának megállapításában, 's a' Hitkényszerítésben találjuk fel. Minekutánna ugyan is a' Hitformula a' Confessiók által megállapított, 's ennek tanítása tétetett a' Tanítóknak köteleességekké, melytől se jobbra se balra eltávozni nem volt szabad; ez által a' tökéletesedés' útja a' Vallás' dolgában elzáratott. Azomban a' több Tudományokban 's különösen a' Philosophiában a' Természet' nagy törvénye szerént, mindég elébb mentek a' Tudósok a' tökéletesedés' útján. Hát nem természeti dolog e', hogy a' midőn az Ispú vagy akárki ezeket a' Tudományokat halgatja vagy olvassa, meghotránkozzon abban, hogy ezek olly igen külömböznek egymástól, hogy a' Theologia tanítja azt, a' mi más Tudományokban babonának tartatik, 's minthogy az okosságot meg nem tagadhatja, inkább ahoz hajoljon a' mi az okossággal is megegyez, mint ahoz, a' mi meg nem egyez. 'S mi lesz belöle? Az, hogy a' midőn ezen régi Theológiát megvetette, magát a' Vallást utálta meg, 's ha újabb 's értelmesebb könyveket nem olvas, vagy olvashat, megöröködik benne a' Vallástalanság, 's a' megvilágosodott Papot is, a' ki ötet még jó utra hozhatná, nem akarja halgatni, mert el van foglaltatva azon előitélettől, hogy az ötet csak bolondítani akarja. Ha pedig ehez még az is hozzá járúl, hogy a' hasonló ok miatt Vallástalanokká lett, 's nála elmésebb embereknek vallást gúnyoló munkáikat olvassa, már ekkor Bibliát tisztel ezekben, 's a' veszedelem, mellybe esett, tsaknem orvosolhatatlan. Oh ha Hi-

tünk' tárgyai egyszersmind a' köteleesség' tárgyaivá is a' Confessiók által nem tétettek volna, hanem a' Theologusok is időről időre a' tökéletesedés' útján elébb mehettek volna; most a' Vallásnak több betsülöire találnánk! — Hát ha a' Hitkényszerítésnek veszedelmes fajzattyaít, azokat a' sok vallási üldözéseket 's vérontásokat, mellyekkel tellyesek a' polgári 's ekklesiái Históriák, meggondoljuk; ha meggondoljuk, melly sok derék munkás igasságot kereső, nagy lelkü Tudósok, újj találmányokért, mint az ördögnek tizborásai kárhoztattak, hivataljoktól 's még életektől is megfosztattak, azok pedig, a' kik az igasságot soha sem keresték, következőképpen eretnkségbe is nem eshettek, a' korhelység' lágy párnája alatt tsendessen nyugodtak, 's ennél fogva az Emberiség' tetemes kárára, 's az akkor élt Vallási Igazgatóknak örökös gyalázatokra, számtalan nagy lelkek az igazság' keresésétől, vagy legalább annak az emberi nemzettel való közlésétől elrettentettek: óh ne tsudáld, hogy voltak, kik szent irtózásból, akár titkon, akár nyilván magát a' Vallást is megutálták, 's Naturalistáká lettek. Én magam megvallom bünömet, ha annak tartod; hogy volt az az idő, a' midőn arra fakadtam, hogy el kellene minden Vallást törölni, 's még a' ki emlitti, azt is meg kellene büntetni: de azolta, hivatalomnál fogva tökéletesítvén magamat a' Vallás' tizta esméretében, megesmérem, hogy azon itélettételemben hirtelenkedtem, 's a' tüzet azért nem kell eltörölni, hogy miatta sok faluk 's Városok porrá égtek. Ki tudja, ha más hivatalra adtam volna magamat, 's a' Naturálisták által íródott munkákon kívül más Vallási könyveket is nem olvastam volna; nem maradtam

volna e' meg az említett okok miatt azon roszfz gondolatomban, 's nem lettem volna e' vallástalaná? Ellenben a' Theologusoknak különböző gondolkodások, soha sem szülné vallástalanságot, ha ugyan mindeniknek irásából kitettfszenék az, hogy az igasság' lelkétől vezéreltetik, 's nem kinnyába tanít, mint Mandatarius a' fizetésért; mert így a' Philosophiát 's más Tudományokat is meg kellene vetnünk, mert ezekben is a' Tudósok különbözőképpen gondolkoznak. Hiszen az emberi természettel együtt jár a' különböző gondolkozás, valamint egyéb dolgokban, úgy a' Vallásban is; de azért maga a' dolog, a' mellyre különböző úton törekednek a' Tudósok, szent előttünk. — De tegyük fel, hogy az szülné a' Vallástalanságot, hogy nints egy Hit, hogy a' Theologusok különbözőképpen gondolkoznak: gondoljuk meg a) hogy a' lehetetlenről senki sem tehet, az pedig lehetetlen, hogy egyformán gondolkozzunk, következésképpen ha moralis providentiát hiszünk, ez a' lehetetlenség az Isten' Planumában van. b) Nints olyan jó dolog, a' mivel az emberek viszfa ne élnek, és ha te tudsz mutatni Vallástalanokat; mutathatunk Vallásossakat is, a' kik nem vak buzgóságból 's kényszerítésből, mint hajdan, hanem igazi megvilágosodásból 's önként tisztelik a' Vallást, mint az intellectualis és moralis Evolutionnak eszközt, mint az embernek tanítóját, jobbítóját és vigasztalóját, és már az ilyenekben meg van (theoretice) a' Vallás. De bezzeg ha Confessiok által megkötjük a' Lelket; akkor kérdezhetjük ám méltán, hogy hol a' Vallás? Megfelelhetünk ugyan ezen kérdésre; de csak ennyit felelhetünk: ott van a' Confessioban; de nem az embereknek sziveikben.

Most az embereknek van Vallások, akkor pedig csak a' néma Ekklesiának lenne Vallása, betűben és nem lélekben. Az egyforma Hit tetseti ugyan buzgóvá az embert; de vak buzgóvá, 's kérdés, mellyik veszedelmesebb a' Fanatismus e' vagy a' Vallástalanság? Nem szeretsze' inkább most élni, mint akkor éltél volna, a' midőn mindenik Felekezet változhatatlanul állott a' maga Confessioja mellett, menydörgöttek egymás ellen a' felebaráti szeretetet 's egymást eltűrést parantsoló Jesus' templomiban, és még a' gyermekek is egymást Vallásokért tsúfolván, kimutatták, hogy az ő babonás Szüléik már az ő gyenge sziveikbe is béoltották a' vallási gyűlölséget. Nem szeretsz e' inkább most élni, mint azon setét században, a' mellyben Galilaeus a' Copernicus' Systemájának tanításáért az Inquisitio eleibe idéztetett 's fogságra büntetett, és a' mellyben Bekker, Mundus Fascinatus nevű könyvéért, hogy abban a' boszorkányok' létét tagadta, hivataltól megfosztatott? Nem örülsz e' azon hogy most inkább szeretettel 's bizodalommal közelíthetnek egymáshoz a' különböző vallású emberek, mint akkor, a' midőn a' különböző Felekezeteknek Tudóssai is az ő ezeket 's tudományokat nem arra fordították, hogy miképpen tökéletesítsék a' Theologiát, hanem inkább arra, miképpen ne hagyják azt tökéletesíteni, 's miképpen bántassák egymást? Nem öröm könnyek nedvesítik e' meg a' jó szívű embernek ortzáját, midőn hallja, hogy a' K. Vallás' Lelke 's nem betűje mellett buzgólkodó Lelki Páfstor, miképpen serkengeti Halgatóit a' más Vallásbeliek eránt való tőrödelemre 's szeretetre; 's nem minden erköltsi érzés nélkül lévő ember volna e' az, a' ki illy Jébusi Lélektől vezéreltetett

L. Tanítónak szájából hallván az erkölcsi tanításokat, valaha a Vallási Intézet eránt meghidegedne, 's annyival inkább, abból tsüföt üzne? Veszedeles ugyan mind a Vallástalanság, mind a Fanatismus, és mind a kettőtől kell őrizkednünk: de ha tsak ugyan a két ellenség közül valamelyiknek kezébe kell esnünk: óh essünk inkább a Vallástalanság' kezébe; mert ez legalább kegyelmesebb ellenség, legfellyebb is ki nevet, — meg nem öl. De ne féljünk ettől is. Hiszen az Igazság mindig intereffszálja az embert; soha sem nyughatik meg a gondolkozó Lélek ott, a hol nints nyugalom, következésképpen a Vallástalanok Scepticismusán se. A mint hogy a Vallástalanok (értem a brutális materialistákat, nem azokat, a kik ez vagy amaz Hitágozattúl eltávoznak) annyival inkább azok a Monstrumok, a kik a Vallás' tsüfos kigúnyolásával még az egygyü Népnek szívében is nyughatatlanságot okoznak, 's ennél fogva mint meg annyi Herostratusok tsak rontanak, de nem építenek, mindenkor kevesen voltak, kevesen is lesznek, valameddig az ember embernek lenni meg nem szünik, — De tán azt is mondod:

3) *Ha meg nem határozzuk, hogy állandóan mit higyük: ugy az okosság lesz minden mindenkben?* De ugyan mi is volna más? Hiszen, a midőn meghatároznánk is azt a Hitet, mellyet állandóul hinni, vagy is inkább vallani, akár hiszszük akár nem, kötelességünk lenne; tsak ugyan okossággal és nem oktalansággal határoznánk azt meg, még pedig a mi mind képtelen, mind vakmerő kevélység, az előttünk ok nélkül gyűlölséges Rationalismust istenesitenénk, mintha ugyan olly

isteni lett volna Ratiónk a 'Hit' meghatározásában, mellynél mint Absolutumnál már tovább menni nem lehet. Bár hibázható 's nem isteni tökéletességekkel bíró okosságom legyen is: tsak ugyan nem hihetek én másképp' mint a magam' okosságával, 's tsak akkor nyughatom meg, a midőn a Szent Irást is ezzel harmoniában látom. Külömben a két Törvényadás, mellynél fogva mást mondana okosságom, mást a Biblia, zürzavarba hozna. Valyon lehet e' azt még tsak gondolni is, hogy a midőn irtak az Apostolok, ellenkezett okosságok irásokkal? óh a Sz. Irás' tekintetét ugy akar ni oltalmazni, hogy az okosságtól őrizzük; nem egyéb, mint azt megalatsonyítani 's a Naturalistáknak prédára kiadni. Nem, — őfzve kell inkább kötni a Sz. Irást az okossággal 's ezzel kell megmutatni azt, hogy nem ollyan Vallás a Kerefztyén Vallás, mellyet az okosságtól kellene féltetni. De hiszen re facti ugy is van az, ha szájjal ellene szöllünk is, hogy az okosság minden mindenkben, hogy minden ember az okosságot köti őfzve a Sz. Irással, tsak hogy különböző módon. Az egygyik ember t. i. a maga okosságát kérdi meg, (Autonomia) 's örül a midőn azt a Szent Irással harmoniában találja, 's éppen ezen harmoniára igyekezik. A másik ember pedig a más és leginkább ez előtt élt embereknek okosságokat kérdi meg (Heteronomia); egygyik a Paterekét, a másik Lutherét, a harmadik Kalvinét 's erőlködik azt a Sz. Irással harmonizálni. De kérdés mellyik jobb? hol forog inkább az Ember' Personalitása veszedelemben? mi hoz engemet inkább nyughatatlanságba; az e' ha a magam okosságával, vagy az ha a másokéval látom a Szent Irást disharmoniában lenni? — Óh hadd ke-

resse minden ember a' magával való békességet! hadd kereskedjen a' Teremtőtől néki adott Talentommal! Ajánljuk másoknak, hogy mi miképpen jutottunk el a' magunkal való békességre; különösen a' Tanítók oktassák a' Népet, és ha az ő okosságok is elfogadja azt, a' mit nékik ajánlunk 's tanítunk, jó; örüljünk, hogy őket a' magokkal való békességre eljuttattuk: — de a' mi nem parantsolással, nem hitkényszerítéssel megy véghez. — Ne féltsük az Igazságot, — soha sem vesz ez el a' miatt, hogy keressük, — ne féltsük ezzel együtt a' K. Vallást is, mint a' mellynek tudományának lelke örökös igasság 's minden eddig lett megtámadtatásának csak a' lett a' következése, hogy az eránta való vak tisztelet változott okos tiszteletté 's mint az arany a' tűzben, ugy próbáltatott meg az ötet tsufoló Naturalisták' munkáiban.

Lássuk már rövideden azt is:

Mik a' Vallási Egyesülés' Ideája' realizáltatásának Eszközei?

Mint hogy ezen Eszközöknek meghatározásában legfűkségesebb azt tudni; mellyek azok a' physicum Impedimentumok, mellyek a' Vallási Egyesülés' Ideája realizáltatását megakadályoztatnák, 's miképpen lehetne azokat elhárítani: látni való hogy azon Eszközöknek meghatározására több Személyeknek tapafztalása 's efze kívántatik meg. Minekokáért én is csak e' következőket említem.

1) Hirdetessen ki mindenfelé, — 's kéretessenek meg a' különböző Felekezeteknek Tagjai, hogy kiki a' melly akadályait gondolja a' Vallási Egyesülésnek, írja meg azokat, elhá-

ríthatásoknak eszközeivel együtt 's küldje meg az ezeknek beszédésére 's megvizsgálására kirendeltetendő Deputatióknak. Ezen Deputatióknak Tagjai Tűdós de egyfzersmind megvilágosodott Személyek legyenek, a' kiknek kötelességek leszfz azokat részrehajlás nélkül egy summába öszveszedni és a' magok' gondolatit is hozzá adni. Minekutánna e' meg leszfz

2) Rendeltessen egy közönséges Zsinat, mellynek Tagjai, valamint az említett Deputatióé is különböző felekezetű Tűdósok legyenek. Ezek vizsgálják meg ujra az említett Deputatióhoz beküldött vélekedéseket az ezekre tett Észrevetelekkel együtt, tsak hogy minden balitéleteknek minden részrehajlásnak félretételével. Itt elselejtkezzen kiki a' maga Confessiójáról 's tsak az Igazság és a' Közjónak szerete legyen a' Vallása, és edgy olly Idvezítő Eklésiának felállítására igyekezzen, melly a' Vallás' felséges tzéljának feleljen meg. Ha edgyiknek ott jár az efze, hogy Pápistákká, a' másiké hogy Lutheránusokká, a' harmadiké hogy Kalvinistákká legyünk: így soha sem leszfz Unio, 's a' Zsinat' Tagjai is re infecta 's boszfzonkodva válnak meg egymástól. Nem, — sem Pápistákká, sem Lutheránusokká, sem Kálvinistákká ne legyünk; hanem egymást gondolkozásunkban költsönösen eltűrő 's cselekedettel szerető Keresztyénekké. — Kidolgoztatván itt a' Vallási Egyesülés' Planuma

3) Ezen Vallási Egyesülésnek nem egyferre, 's nem parantsolás által kell meglenni; hanem előre úgy kell készíteni mind az oskolás gyermekeket, mind a' Templomban a' Népet, hogy ne tsak ne intózzon attól; hanem még maga sürgessen bennünket; hogy minél

elébb legyen meg az eggy akol és eggy Páfztor. — Ezen tzélból:

4) Jó volna, ha a' Nép' kezébe kézi vagy olvasó könyvek adattatnának, mellyekben a' Vallási Eggyesülésnek szükséges és kívánatos volna adattatnék elöl.

5) Mi különössen Lelki Páfztorok, akár-mellyik Felekezetből valók legyünk, mi igyekezzünk főképpen hivatalunknál fogva azon, hogy a' Vallási Eggyesülés' kívánása valahára ne tsupa kívánásnak maradjon; mert ha mindég az egymás eránt való szzeretetet predikáljuk is, soha sem lesz az tökéletes, valamint a' Közlelkőség se, ha külsőképpen is eggy Ekklesiában nem eggyesülünk. Kétségekivül a' mi Regyelmes Fejedelmünk 's az Ország' Nagyjai örömmel nézik azt, midön illy szent tzélban foglalatoskodunk 's készek lesznek segítő kezeket is nyújtani annak végbevételére. A' Köz-nép' szive pedig kezünkben vagyon. Mindeniknek van az a' bizodalma Lelki Tanítójához, hogy ez az ő Lelke' idvességét szívessen munkálódja, 's hajol okos és meggyőző Prediká-tziojára. És miért ne lehetne mind vélek való tár-salkodásunkban, mind közönséges tanításainkban meggyőzni őket a' felöl, hogy a' midön eggy akolra 's páfztorra, eggy Ekklesiában való eggyesülésre törekedünk, 's ennél fogva azt a' Reformátiót, mellyet ez előtt 300 eszten-dökkel szakadással tettek meg a' Reformáto-rok, most eggyesüléssel vízfzük véghez; annál az Isten előtt kedvesebb dolgot nem tehetünk. — Igazán mondja T. T. Guzmits Isidor Ur old. 31 hogy a' Megvilágosodástól lehet várni az eggyértelműséget (helyessebben a' Vallási Egy-gyészülést): mert ez letéteti velünk az előbitéle-tek. Tegyük le azért minden vak buzgósá-

got, a' régiekhez való ragafzkodást. *Nem Eleink' irásait, hanem a' magunk' Okosságát igye-kezzük a' Sz. Irással harmonizálni.* És ha az eggy Idvezítő Ekklesiáról irt Predikázióinak Recensensei láttatnak is vádolni F. T. S. Urat azért, hogy Kálvin' tanításától 's értelmétől eltávozott; mi tartsunk inkább, legalább az Unió' kedvéért is, tartsunk inkább T. T. Guzmits Isidor Urral, a' ki old. 38 így szöll: „nem látom én okát annak a' nagy tiszteletnek, „mellytől fogva még abban is kövessem atyá-„mat, a' mit nyilván nem igaznak, nem jónak „látok: ennek éppen ellenkezőjét parantsolja „Jézus, midön azt mondja: *a' ki nem gyűlöli* „*(inkább szzereti, tiszteletli) atyát annyát mint* „*engem* (az igasságot és erköltsöt) *nem lehet* „*az én tanítványom;* ellene mond ennek a' „vak tiszteletnek ön lelkiesméretem is, melly-„nek szava minden tiszteletnél nagyobb tizste-„letet érdemel. Az illyen esetben így szoktunk „szöllani: tisztelet betsület boldogult atyám-„nak, én ebben vele eggyet nem érthetek. És „még azért bolondnak nem tartom őtet: hi-„szen *humanum est errare;* és a' hibából „kitérni, *aeque humanum.*“

* * *

Ezek az én gondolatim a' Vallási Eggye-sülés' Ideája, 's ezen Idea' realizáltatásának eszközei eránt, mellyeket nem annyira ma-gyarázhattam ki irásomban, mint a' mennyire szívemben érzek. A' Szívből merittem eze-ket, 's nem tekinteten építettem, 's ugyan azért Olvasóimat is tsak a' Szívnek tárházába utasi-tom; ott tegyenek ezekről itéletet, és ha job-bakat találnak 's meggyőznek; örülni fogok

48
meggyőztetésemnek. — Keresztyén Felekezetek! mi mindnyájan ugyan azon egy Mennyei Atyának gyermekei, ugyan azon egy Krisztusnak tanítványi vagyunk: miért nem kívánnánk hát külsőképpen is egy Ekklesiában egyesülni, és ez által azt az egymáshoz való szeretetet tökéletesebbé tenni, mélyről esmeretünk meg csak a' Mennyei Atya' igazi gyermekeinek, 's a' Jézus' igazi tanítványinak lenni. Hiszen mindenik Ekklesiának az a' tzelja, hogy jó embereket neveljen: hát vallyon a' vélekedések 's a' tzeremoniák miatt lenne e' közöttünk a' szakadás; holott amazokról, mint a' mellyek csak a' Tudósok előtt esmeretesek 's változók, az Emberiségnek nagyobb része vagy igen keveset, vagy semmit sem tud; emezek pedig nem teszik a' Vallást. És ha szinte mindenekben tökéletesen meg nem egyezhetnénk is: nem kellene e' az atyafiui szeretetért 's békességért egymásnak engednünk? — Mig pedig ez az óhajtott Egyesülés meg lenne; ójjuk magunkat a' Térítéstől, mint a' melly által egymás ellen dolgozván, az óhajtott Uniót, hová tovább nehezebbé tennénk. Nem egymás ellen, hanem egymásért kell dolgoznunk, ha egyesülni akarunk. Tartsuk meg ezentekintben is azt az arany regulát, mellyet az Idvezítő előnkbe adott: *valamit akartok, hogy az emberek ti veletek tselekedjenek, ti is azt tselekedjétek azokkal.* Külömben is mindenik Felekezetnek van Lelki Páfztora, a' ki az ő lelki térítéséről, az az, az ő igasságban 's kegyességben való nevedéséről gondoskodik: nintsen hát szüksége arra, hogy mint valamely Páfztor nélkül való Nyájj, testiképpen más akolba térítették. Azon legyünk inkább, hogy azon Ekklesiát, mellyben vagyunk, inkább in-

49
tensive, mint extensive öregbítsük, és annak Tagjait inkább fontolni mint számlálni kívánjuk. Így az egymás eránt való szeretetben bizonyosan mind inkább egyesülünk, és ez a' szeretet által való egyesülés eszköze lesz az egy Ekklesiában való Egyesülésnek is, a' mire segittsen mindnyájunkat a' Szeretetnek, az Egyességnek és a' Békességnek Istene. —
Ez az én kis Munkám pedig, ha ne talántán Némelleyeknek ítélete szerént, a' Perpetuum Mobilet igyekeztem volna kitalálni, akkor, a' midőn a' Vallási Egyesülést tettem Elmélekedésem Tárgyává: legalább vigye véghez itt ott a' Szívekben azt, hogy a' Lélek a' Betűnn, az Igazság a' Tekinteten, az Okosság a' Babonánn, a' felebaráti 's hazafiui Szeretet az egymást kárhóztató Gyűlölségen, 's ennél fogva az igaz Hit (religio practica) a' Vélekedésenn (religio speculativa) mind inkább győzdelmeskedjen. Hiszem is, hogy a' midőn hivatalbeli kötelességemet tellyesítettem 's azt írtam, a' mit éreztem, bár a' tzeljt el nem értem is, nem hijjába munkálkodtam; Olvasóimról pedig, mint Emberekről, Hazafiakról 's Keresztyénekről fel kell tennem, hogy ha velem egy értelemben nem lesznek is, legalább igyekezetemet helybe hagyják.

366

